

مطالعه تطبیقی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در عراق و سوریه
(بازه زمانی ۲۰۱۱-۲۰۲۱)

محسن احمدپورا، حسن خداوردی؛ گارینه کشیشیان سیرکی^۳

۳۱

دوره ۸، شماره ۴، پیاپی ۳۱
زمستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۱۰/۱۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۲/۲۶

صص: ۴۱۶-۳۸۳

شابا چاپ: ۴۵۶۵-۲۵۸۸

الکترونیکی: ۰۳۸۱-۲۷۱۷

چکیده

عرصه بین‌الملل عرصه رقابت دولت‌ها در راستای پیشبرد منافع ملی خود هستند و سعی در ارتقای قدرت و توان ملی خود دارند، مفهوم قدرت یکی از مفاهیم اصلی و کلیدی روابط و سیاست بین‌الملل به شمار می‌آید. تا مدت‌ها در نظریه‌های روابط بین‌الملل مفهوم قدرت ملی از طریق قدرت سخت اندازه‌گیری می‌شد. اما تحولات مفهومی و رویکردی در نگاه به قدرت دولت و افزایش سهم و نقش سایر شاخص‌ها و معیارها همچون جنبه‌های فرهنگی و ناملموس در اندازه‌گیری این شاخص باعث شکل‌گیری نگاهی جدید به قدرت گردید با مفهوم قدرت نرم که در ۱۹۹۰ توسط جوزف نای پایه‌گذاری شد. کشورهای مختلف تلاش نموده‌اند که از قدرت نرم به‌عنوان گسترده کردن دامنه نفوذ خود استفاده نمایند. ایران نیز بعد از انقلاب تلاش نمود که وجهه خود را در عرصه بین‌الملل به‌عنوان یک قدرت نرم نشان دهد، از جمله کشورهایی که در محیط راهبردی ایران قرار گرفته‌اند کشورهای عراق و سوریه هستند. اگرچه با ظهور گروه‌های تروریستی ایران مجبور به بهره‌گیری از بخش‌های از قدرت سخت در این کشورها شده است اما به طور کلی رویکرد ایران جهت رابطه و نفوذ در این کشورها، مبتنی بر رویکرد نرم بوده است. با توجه به اینکه دو کشور مورد بحث، در زمینه‌های مختلف دارای تفاوت‌های عدیده‌ای هستند قاعدتاً ایران نمی‌تواند با راهبردها و سیاست‌هایی مشابه در پی نفوذ و گسترش عمق استراتژیک خود در این کشورها باشد. به رغم اهمیت شناخت تفاوت و تشابهات دو کشور سوریه و عراق به طور خاص، و شناخت ویژگی‌های راهبردی و ساختاری کشورهای مورد هدف در سیاست خارجی ایران مبتنی بر قدرت نرم به صورت عام، کمتر تفاوت‌های ساختاری این کشورها مورد توجه قرار گرفته است که در رساله حاضر تلاش می‌شود در چارچوب‌های نظری قدرت نرم، این تفاوت‌ها و تشابهات مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: قدرت نرم، منافع ملی، بین‌الملل، ایران، سوریه، عراق.

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

hakhodaverdi@gmail.com

۳. دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مقدمه

هدف اصلی دولت‌ها در عرصه بین‌الملل، ارتقای قدرت ملی خود در قیاس با قدرت ملی دولت‌های رقیب است و مفهوم قدرت یکی از مفاهیم اصلی و کلیدی روابط و سیاست بین‌الملل به شمار می‌آید. تا مدت‌ها در نظریه‌های روابط بین‌الملل مفهوم قدرت ملی برابر بود با آنچه از آن با عنوان قدرت سخت یاد می‌شود. قدرت سخت قدیمی‌ترین شکل قدرت است و توانایی دستیابی به اهداف از طریق اقدامات مبتنی بر اجبار و تهدید یا همان سیاست هویج و چماق انگاشته می‌شود. به طور سنتی، قدرت سخت دولت‌ها با شاخص‌ها و معیارهایی همچون جمعیت، سرزمین، جغرافیا، منابع طبیعی، قدرت نظامی و توان اقتصادی سنجیده می‌شود. جوزف نای با طرح مفهوم قدرت نرم در ۱۹۹۰، بعد تازه‌ای را به قدرت ملی افزود. قدرت نرم عبارت است از شکل دادن به اولویت‌های دیگران بدون استفاده از زور، اجبار یا خشونت و از طریق منابع نامحسوس مانند شخصیت جذاب، فرهنگ، ارزش‌های سیاسی، نهادها، و نیز سیاست‌هایی که مشروع تلقی شده و از قدرت اخلاقی برخوردارند. بدین ترتیب، مفهوم مشروعیت، جایگاهی محوری و کلیدی در قدرت نرم دارد (رفیعی قهساره، ۱۳۹۷: ۱۰). از این زاویه، قدرت نرم اهمیتی برابر با قدرت فرماندهی دارد و اگر دولتی بتواند آن را در نظر دیگر کشورها مشروع جلوه دهد، با کمترین مخالفت در برابر خواست‌هایش روبرو خواهد شد. افزون بر آن، وجود ایدئولوژی و فرهنگ جذاب، تمایل دیگران را به پیروی افزایش می‌دهد و نیز حمایت از نهادهای بین‌المللی به هدایت یا محدود کردن فعالیت‌های آنان در مسیر مطلوب کمک خواهد کرد و حتی می‌تواند زمینه‌های به‌کارگیری یا اجبار قدرت سخت را تسریع کند (کیوان حسینی و جمعه‌زاده، ۱۳۹۲: ۱۵۳).

در این میان، یکی از شاخص‌های قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران را می‌توان بهره‌گیری از قدرت نرم دانست. قدرت نرم زیرساخت‌های لازم را برای تولید امنیت نرم به وجود می‌آورد. این الگو، بیشترین تهدیدهای امنیتی را برای جهان غرب ایجاد خواهد کرد؛ زیرا ماهیت کم‌شدت داشته، اما از گستره فراگیری برخوردار است. به هر میزان که قدرت‌سازی، ماهیت مرحله‌ای و کم‌شدتی داشته باشد، طبیعی است که نتایج تأثیرگذار فراگیرتری را به وجود خواهد آورد. این رویکرد در نگرش امنیتی جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در ارتباط با صدور انقلاب مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

به طور کلی، ایران نیز با توجه به تحول کارکردی قدرت و با توجه به داشتن برخی از مولفه‌های سیاسی - دیپلماتیک، فرهنگی - مذهبی و تاریخی در کشورهای منطقه و در محیط راهبردی خویش،

نیازمند بازتولید و تقویت مولفه‌های قدرت نرم خویش است (رفیع و نیکروش، ۱۳۹۲: ۱۰۱). در این میان، از جمله کشورهایی که در محیط راهبردی ایران قرار گرفته‌اند و ایران نیز در دو دهه اخیر سرمایه‌گذاری‌های مادی و معنوی زیادی در این کشورها انجام داده است و حتی بعد از ظهور گروه‌های تروریستی همچون داعش مجبور به بهره‌گیری از قدرت سخت چه در قالب حضور مستشاری و چه در قالب ارسال مستقیم نیروی و تجهیزات و کمک‌های اقتصادی در آنها شده است، کشورهای عراق و سوریه هستند. نفوذ ایران در عراق بعد از سقوط صدام از سال ۲۰۰۳ و روی کار آمدن نظام سیاسی جدید با مشارکت گسترده و جدید شیعیان آن کشور رو به فزونی گرفت و هر چند در مقاطعی بنا به تحولات سیاسی و اعمال فشار قدرت‌هایی همچون ایالات متحده، ابهاماتی در خصوص نفوذ ایران در عراق به وجود آمده است با این حال شواهد متعددی همچون برپایی باشکوه و هرساله راه‌پیمایی اربعین، مشارکت گسترده رسمی و غیررسمی ایران در بازسازی عتبات عالیات، نفوذ و مشارکت گسترده گروه‌های هم‌پیمان و متحد ایران در ساختار سیاسی و اداره کشور عراق، صادرات گسترده اقتصادی محصولات ایران به عراق و موارد متعدد دیگر نشان از نفوذ قدرت نرم ایران در کشور عراق به صورت روزافزون دارد.

در ارتباط با کشور سوریه نیز، اگرچه به صورت تاریخی و بعد از انقلاب اسلامی در ایران و تشکیل حکومت جمهوری اسلامی، ارتباط ایران با سوریه رو به فزونی بوده است با این حال این پیوند بعد از تحولات و حوادثی که بعد از سال ۲۰۱۱ در کشور سوریه روی داد به شکلی عمیق و ناگسستنی توسعه یافته و اگرچه در سال ۲۰۱۱ و بعد از با ظهور گروه‌های شورشی و به‌ویژه بعد از قدرت گرفتن داعش در سوریه عمدتاً به صورت نظامی و در قالب قدرت سخت شکل گرفت با این حال، رویکرد ایران به حضور نظامی در سوریه نیز بنا به بسترهایی بوده که نشأت گرفته از قدرت نرم ایران بوده است. از جمله رویکرد ایران مبنی بر دفاع از حرم حضرت زینب و حضرت رقیه در سوریه و اعزام گروه‌های داوطلب نظامی و شبه‌نظامی در قالب مدافعین حرم به خوبی گواه بر اتکای قدرت سخت ایران در سوریه بر پایه و بنیان قدرت نرم آن است. به‌ویژه باید در نظر گرفت که بعد از شکست داعش در سوریه و آرامش نسبی اوضاع در آن کشور، حضور ایران کماکان بر مبنای پیوندهای فرهنگی، مذهبی، سیاسی و اقتصادی که همگی در چارچوب مولفه‌های قدرت نرم قابل بحث و تفسیرند تداوم یافته است.

اگرچه در حضور ایران در دو کشور عراق و سوریه در طی دو دهه‌ی اخیر هم بر مبنای قدرت سخت بوده و هم قدرت نرم، با این حال بر کسی پوشیده نیست که بهره‌گیری از قدرت سخت ایران در این کشورها در درازمدت نه از لحاظ نظامی امکان‌پذیر است (با توجه به هزینه‌بر بودن چنین حضوری از یک طرف و همچنین ابعاد منفی حضور نظامی در این کشورها در عرصه بین‌المللی از طرف دیگر که خود یکی از عوامل تنش ایران با برخی از قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی است) و نه از لحاظ اصول و چارچوب‌های امروزی روابط بین‌الملل امری منطقی و عقلانی است. لذا در این میان بهره‌گیری از قدرت نرم ایران در این کشورها ضمن اینکه می‌تواند در جلوگیری و اجتناب از هزینه‌های نظامی و مالی گسترده جلوگیری کند، در بلندمدت نیز می‌تواند پیوندهای عمیق‌تر، ماندگارتر و قابل‌دفاع‌تری در عرصه بین‌المللی به دنبال داشته باشد که خود این پیوند می‌تواند زمینه‌ساز حداکثرسازی منافع ملی ایران در سطح منطقه شود. از این رو، شناسایی مطالعه قدرت نرم ایران در دو کشور عراق و سوریه می‌تواند به شناسایی عوامل تاثیرگذار این حضور (هم عوامل مانع و هم عوامل تسهیل‌کننده) و بسترها و زمینه‌های حضور ایران در این کشورها باشد. باید در نظر داشت اگرچه نفوذ جمهوری اسلامی ایران در دو کشور عراق و سوریه در دهه‌های اخیر رو به فزونی بوده است با این حال، این دو کشور از جنبه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، مذهبی، اقتصادی، ژئوپلیتیکی، نظامی، روابط با کشورهای رقیب ایران و ... دارای تفاوت‌ها عدیده‌ای هستند و همین امر ضرورت شناخت نفوذ قدرت نرم ایران در این کشورها را بر مبنای تفاوت‌های بنیادی و ساختاری که این دو کشور دارند، ضروری ساخته است. بنابراین، این مقاله به دنبال پاسخگویی به سوالات زیر است:

- قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در کشورهای عراق و سوریه دارای چه تفاوت‌هایی است؟
  - قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در کشورهای عراق و سوریه دارای چه تشابهاتی است؟
- این مقاله از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی به شماره می‌رود. در این راستا با توجه به ماهیت موضوع و مساله تحقیق و سوالات مطرح شده، لذا از چارچوب روش‌شناسی کمی برای پاسخ به سوالات تحقیق و دستیابی به اهداف تحقیق استفاده خواهیم کرد. در چارچوب روش‌شناسی فوق، از چارچوب‌های مطالعات تطبیقی برای شناخت ویژگی‌های کشورهای عراق و سوریه بر اساس چارچوب‌های نظری قدرت نرم استفاده خواهد شد. مطالعات تطبیقی عبارت از مطالعاتی است بین یک علم یا چند علم، با روش‌های مقایسه‌ای و یا روش مقتضی علمی مورد مطالعه که بر مبنای تطبیق استوار بوده و با اهداف

توسعه، اعتباربخشی و یا برای یافتن نقاط اشتراک و افتراق پدیده مورد مطالعه، مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در چارچوب فوق، برای پاسخ به سوالات تحقیق به شیوه‌های زیر عمل خواهد شد:

برای شناسایی تفاوت‌ها و تشابهات دو کشور عراق و سوریه بر مبنای چارچوب نظری قدرت نرم و با توجه به نفوذ قدرت نرم ایران در این کشورها و در واقع برای پاسخ به سوالات اول و دوم تحقیق، ضمن تعریف چارچوب نظری - تحلیلی قدرت نرم مبتنی بر نظریه‌های موجود در این حوزه، بر اساس این چارچوب اقدام به تحلیل قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه خواهد شد. برای این منظور، پرسشنامه‌ای طراحی گردیده که در آن مولفه‌های قدرت نرم ایران و نیز سیاست و رویکرد ایران در دو کشور عراق و سوریه در بازه زمانی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ از دیدگاه خبرگان مورد سنجش قرار خواهد گرفت. نتایج مربوط به این پرسشنامه به تفکیک در فصول سوم و چهارم این رساله ارائه خواهد شد. شایان ذکر است که جامعه آماری این تحقیق را صاحب‌نظران و نخبگانی تشکیل می‌دهند که در حوزه‌هایی همچون علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و جامعه‌شناسی سیاسی دارای مطالعاتی در زمینه کشورهای ایران، عراق و سوریه بوده‌اند. بنابراین، نمونه‌گیری به صورت هدفمند و از بین صاحب‌نظران و نخبگان مرتبط با موضوع انتخاب شده‌اند.

پیشینه پژوهش

هدف از مرور ادبیات، ارائه مباحث مفصل مطالعات قبلی نمی‌باشد بلکه هدف این است که بتوان به نکات و نتایج کلیدی مطالعات پیشین جهت مشخص شدن زوایایی از موضوع که مورد مطالعه قرار نکرده است، دست یافت. با این نگاه، پیشینه تحقیق حاضر به شکل زیر ارائه می‌شود:

افضلی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای علمی - پژوهشی با عنوان مولفه‌های قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران و ظرفیت‌های آن در عرصه‌های بین‌الملل از دید کارشناسان به این نتیجه رسیده‌اند که قدرت نرم، شانزده مورد تعیین شد که با بررسی میزان اثرگذاریشان بر قدرت ملی جمهوری اسلامی مشخص شد. در بُعد فرهنگی، موقعیت فرهنگی ایران به لحاظ تاریخ و تمدن کهن و چندین هزارساله؛ در بُعد اقتصادی، مزیت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص و در بُعد سیاسی، وحدت و اعتماد ملی بالاترین ضریب اثر را در قدرت ملی دارند. از نتایج و فرصت‌های ایجادشده می‌توان به بسط منافع ملی در سطح بین‌المللی، افزایش قدرت ملی، ارائه تصویر مثبت از انقلاب اسلامی

در ذهن ملت‌های دیگر، برقراری وفاق، اقتدار و ارتقای ضریب امنیت ملی از طریق مشارکت مردم در صحنه‌های مختلف، افزایش نفوذ ژئوپلیتیکی در منطقه و جهان، بازتولید اندیشه مقاومت به‌ویژه در بین ملت‌های منطقه و ایفای نقش تعیین‌کننده در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی اشاره کرد. در این مطالعه در نهایت مشخص شده است که فرصت‌های ایجادشده از قدرت نرم باعث تحکیم و ارتقای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران شده است.

جعفری و قربی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای علمی - پژوهشی با عنوان قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران؛ مطالعه کمی سیاست‌های کلی علم و فناوری، اظهار داشته است که جمهوری اسلامی ایران دارای منابع سرشار قدرت نرم در ابعاد داخلی و خارجی می‌باشد و همین موضوع بسترساز ارتقاء منزلت و توانمندی ملی ایران در عرصه جهانی شده است. یکی از مسائلی که در خصوص قدرت ملی ایران حائز اهمیت می‌باشد، شناسایی و استخراج ظرفیت‌ها و منابع قدرت نرم می‌باشد که با توجه به دامنه گسترده منابع قدرت ایران، بررسی دقیق آنها امری بایسته و ضروری می‌باشد. در این میان، اسناد فرادستی و سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران یکی از پتانسیل‌های مناسب استخراج منابع قدرت نرم می‌باشند. منابع سیاسی، فرهنگی، علمی و اقتصادی قدرت نرم در سیاست‌های کلی علم و فناوری وجود دارند و از مهم‌ترین منابع قدرت نرم در سند مزبور می‌توان به؛ ارتقاء منزلت بین‌المللی، گسترش همکاری‌های سازنده بین‌المللی، الهام بخشی، اقتصاد دانش بنیان، تجاریسازی علم و فناوری، تربیت صحیح اسلامی - ایرانی، مبانی انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران، معارف دینی و اخلاقی، مرجعیت علمی، دستیابی به فناوری‌های پیشرفته، رشد کمی و کیفی تولیدات علمی، مدیریت دانش و... اشاره کرد.

ملک‌زاده (۱۳۹۴) در مقاله‌ای علمی - پژوهشی با عنوان قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران در ابعاد منطقه‌ای (مؤلفه‌ها، دستاوردها و راهکارها) نتیجه گرفته است که قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، در اهمیت یافتن مؤلفه‌هایی ریشه دارد که کیفیت تعامل نظام اسلامی با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را در عرصه دیپلماسی و سیاست خارجی ارتقا می‌بخشد. موقعیت این قدرت، زمانی تثبیت می‌گردد که جمهوری اسلامی بتواند زمینه‌ی نفوذ و پذیرش آن را برای بازیگران منطقه‌ای و یا بازیگران فرامنطقه‌ای تأثیرگذار در منطقه فراهم نماید. این هدف میتواند در قالب هنجارها، اصول و قواعدی تحقق یابد که از منظر افکار عمومی دارای مقبولیت بیشتری است.

موسوی جشنی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای علمی - پژوهشی با عنوان الگوی تحلیلی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام دریافته است که انقلاب اسلامی را می‌توان شروع کاربست قدرت نرم در عرصه سیاست داخلی و بین الملل دانست که در فرایند تحولات سیاسی و اجتماعی، بهره‌گیری از ابزارهای نرم و فاقد خشونت از برجستگی خاصی برخوردار بودند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، رهیافت نرم افزاری قدرت به یکی از بدیل‌های کاربست قدرت در سطح بین الملل تبدیل گشت؛ به گونه‌ای که تزلزل در مؤلفه‌ها و منابع قدرت نرم توسط یک بازیگر سیاسی، نقص محسوب می‌شد و امروزه همه کشورهای مترصد دستیابی به توانمندی در حوزه منابع قدرت نرم هستند. از همین رو، جمهوری اسلامی نیز برای رسیدن به قدرت منطقه‌ای نیازمند قدرت نرم می‌باشد و به همین دلیل، شناخت مؤلفه‌ها و منابع قدرت نرم ایران می‌تواند حائز اهمیت باشد. با توجه به این موضوع، مقاله حاضر سعی دارد به این سؤال پاسخ دهد که؛ کدام مؤلفه‌ها بیشترین تأثیر را بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در سطح جهان اسلام دارند؟ یافته‌های مقاله نشان می‌دهند که مؤلفه‌هایی نظیر الهام بخشی، هنجارسازی و تعمیق عمق راهبردی، هویت یابی مسلمانان، دیپلماسی فرهنگی، مدیریت افکار عمومی جهان، برتری علمی و حوزه دانش، توانمندی در حوزه‌های فرهنگی و هنری بر ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام مؤثر و کارآمدتر از منابع هستند.

اصغر افتخاری (۱۳۹۲) در مقاله‌ای علمی - پژوهشی با عنوان منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران (تحلیل وصیت‌نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع))، اظهار داشته است که قدرت نرم را می‌توان از جهات مختلفی مورد بررسی قرار داد چرا که این مفهوم به شدت زمینه محور بوده و متناسب با عناصر هویتی جوامع معنا و مفهوم می‌یابد. از این منظر تحلیل اسناد راهبردی و بالادستی دارای اهمیت ویژه‌ای است که تحلیل گران معمولاً به آن عطف توجه مینمایند. آنچه در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته، تبیین مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران با تأکید بر وصیت‌نامه شهدا می‌باشد. وصیت‌نامه شهدا به مثابه بیانیه‌ای راهبردی و سندی کاربردی مطرح است که حاوی معانی پایه و اساسی انقلاب اسلامی می‌باشد و همین امر اهمیت و اولویت آن را در حد مقاله حاضر آشکار می‌سازد. با این وصف تحلیل محتوای آن‌ها می‌تواند به درک هرچه بهتر چیستی و ساختار قدرت نرم ایران کمک نماید.

رفیع و نیکفروش (۱۳۹۲) در مقاله‌ای علمی - پژوهشی با عنوان دیپلماسی عمومی و قدرت نرم با تأکید بر قدرت نرم ایران در عراق به این نتیجه رسیده است که جمهوری اسلامی ایران نیز همانند سایر

واحدهای سیاسی، نیازمند بازشناسی، تقویت و کاربست قدرت نرم است تا به این وسیله توان قدرت ملی خویش را ارتقاء بخشد. یکی از کشورهایی که ایران در آن دارای منابع متنوع قدرت نرم است عراق است. ایران از منابع سیاسی، فرهنگی - مذهبی و دیپلماسی فعال در عراق برخوردار است و این منابع ضریب نفوذ و قدرت نرم ایران را در کشور عراق جدید افزایش داده است

ناظمی اردکانی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای علمی - پژوهشی با عنوان نقش قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در جنبش بیداری اسلامی جهان اسلام نتیجه گرفته‌اند که با وقوع جنبش بیداری اسلامی در جنوب غربی آسیا، اندیشمندان داخلی و خارجی زیادی، به ظرفیت‌های الگوی انقلاب اسلامی ایران، به عنوان یک عامل مؤثر، در ایجاد، تقویت و استمرار جریان‌های اخیر پرداخته‌اند. تحولات اخیر در جنوب غربی آسیا در قالب انقلاب‌های مردمی توانسته چشم‌انداز نوینی جهت تأثیرگذاری انقلاب اسلامی ایران در گسترش این انقلاب‌ها به وجود بیاورد. نقاط مشترکی چون ضدیت با رژیم اسرائیل، ضدیت با استبداد و تقویت هویت اسلامی - ملی بین انقلاب ایران و انقلاب‌های منطقه وجود دارد. مهم‌ترین شباهت این انقلاب‌ها با انقلاب اسلامی ایران در مردمی بودن این انقلاب‌ها با محوریت اسلامی و دینی است. همین موضوع می‌تواند در کنار ظرفیت‌های عدالت محوری و سلطه ستیزانه‌ی انقلاب اسلامی، یک الگوی واقعی و منطقی برای این انقلاب‌ها در راستای شکل‌گیری حکومت‌های مردمی و اسلامی محسوب شود. در این میان، نقش حمایت‌های آشکار ایران از گروه‌های مقاومت در خاورمیانه و مواضع جمهوری اسلامی ایران در قبال اقدامات اسرائیل و در مقابل، ضعف و سستی حکام کشورهای عربی در برابر این رژیم، آرزوی برقراری حکومتی مستقل و مردمی را نظیر آنچه در ایران بر سر کار است در دل ملت‌های منطقه، تقویت کرده است. در یک نگاه کلی به نظر می‌رسد گرانیگاه این جنبش‌ها ساختارشکنی از نهادهای سنتی و روش‌های کهنه و پوسیده حکومت‌داری و روی آوردن به ارزش‌هایی چون عدالت و آزادی است که ریشه در تفکر اسلامی دارد.

بیکی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای علمی - پژوهشی با عنوان قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان) نتیجه گرفته است که مولفه سیاسی قدرت نرم ایران نسبت به دیگر مولفه‌ها (فرهنگی و اقتصادی) تأثیر شگرفی بر لبنان به ویژه بر شیعیان آن داشته است. از نظر مولف علاوه بر زمینه‌های مشترک موجود میان ایران و لبنان، انگیزه‌های دیگری همچون پذیرش رهبری انقلاب اسلامی به‌عنوان رهبر دینی و سیاسی از سوی حزب الله و اصل ولایت مطلقه فقیه، نقش مهمی در افزایش قدرت نرم

ایران در لبنان داشته است. مهدی بیکی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران را در لبنان محل بحث قرارداده است؛ اما در تحقیق حاضر تلاش خواهد شد که از منظر تئوریک قویتری ابعاد قدرت نرم جمهوری اسلامی شناسایی و تاثیرگذاری آن از منظر اندیشگی فراسوی این کشور یا آن کشور به بحث گذارده شود، فراتر از آن تلاش خواهد شد تأثیر این داشته‌ها بر شکل‌گیری تمدن نوین ایرانی - اسلامی که میبایست برآمده از انقلاب اسلامی باشد مورد نظر پژوهش‌گر باشد.

مرور مطالعات مربوطه نشان می‌دهد که تاکنون تحقیقی به صورت جامع و مانع به بررسی ماهیت قدرت نرم ایران در ارتباط با کشورهای عراق و سوریه پرداخته است و از لحاظ روش‌شناختی، تاکنون بیشتر مطالعاتی که به عمل آمده‌اند ماهیت ایجابی قدرت نرم ایران را در عرصه بین‌المللی مورد مطالعه قرار داده‌اند (در واقع مولفه‌های قدرت نرم ایران را تشریح کرده‌اند) و کمتر شناخت کشورها بر مبنای چارچوب قدرت نرم پرداخته و اینکه کشورهای مورد هدف در روابط خارجی دارای چه تفاوت‌ها و تشابهاتی بر مبنای مولفه‌ها و شاخص‌های قدرت نرم هستند مورد توجه قرار نگرفته‌اند. در ارتباط با کشورهای عراق و سوریه، اگرچه مطالعاتی در خصوص قدرت نرم ایران در این کشورها صورت گرفته است با این حال، این دو کشور در زمینه‌های مختلف دارای تفاوت‌های عدیده‌ای هستند و قاعدتاً ایران نمی‌تواند با راهبردها و سیاست‌هایی مشابه در پی نفوذ و گسترش عمق استراتژیک خود در این کشورها باشد. این در حالی است که به رغم اهمیت شناخت تفاوت و تشابهات دو کشور سوریه و عراق به طور خاص، و شناخت ویژگی‌های راهبردی و ساختاری کشورهای مورد هدف در سیاست خارجی ایران مبتنی بر قدرت نرم به صورت عام، اما کمبود مطالعاتی در خصوص شناخت کشورها مبتنی بر چارچوب‌های قدرت نرم در داخل کشور مشهود است و به‌ویژه در ارتباط با کشورهای عراق و سوریه به عنوان دو کشور اصلی و مورد هدف در ارتباط با قدرت نرم ایران، این مطالعات محدود و عمدتاً به ویژگی‌های قدرت نرم ایران در ارتباط با این کشورها پرداخته شد و کمتر تفاوت‌های ساختاری این کشورها مورد توجه قرار گرفته است که در مقاله حاضر تلاش می‌شود در چارچوب‌های نظری قدرت نرم، این تفاوت‌ها و تشابهات مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد.

مبانی نظری

برای شناخت ماهیت قدرت نرم، بررسی اجمالی مبانی آن ضروری است. هر مکتب امنیتی بر تعریف خاصی از هستی و انسان استوار است. برای نمونه، پیروان مکتب ایدئالیسم که به لحاظ انسان‌شناسی از کانت متأثرند و انسان را موجودی عاقل و نیک‌اندیش می‌دانند، معتقدند که اصل در این جهان بر همکاری برای صلح و امنیت است و انسان‌ها همان‌طور که توانسته‌اند برده‌داری را ریشه‌کن کنند، می‌توانند جنگ و ناامنی را نیز از بین ببرند. تشکیل دولت جهانی راه‌حل اصلی در تأمین امنیت جهانی است. این در حالی است که نگاه مادی‌گرایانه هابز به هستی و دید بدبینانه او به انسان، سبب پدید آمدن مکتبی امنیتی، متفاوت از مکتب امنیتی کانتی گردید. مکتب امنیتی رئالیست‌هایی مانند جوزف نای، به لحاظ معرفت‌شناختی پلی میان نگرش‌های هرمنوتیک و پوزیتیویستی است. روش شناخت رئالیستی نه مانند نگرش مارکس فقط بر ساختار تأکید می‌ورزد و نه مانند جامعه‌شناسی ماکس وبر بر نقش کارگزار (فرد) تکیه می‌کند. از منظر رئالیستی، عامل و ساختار در تکوین و تکامل هم مؤثرند. معرفت، مصون از سنجش تجربی نیست، اما همین سنجش تجربی نیز در غیاب فهم ذهنی از توضیح پدیده‌های اجتماعی عاجز است. به عبارت دیگر، آزمون و خطا مکمل حدس ذهنی است و میان این عین و ذهن یک نسبت ضروری برقرار است. در این نسبت، تبیین علی مقدم بر توصیف و تجویز است (افتخاری، ۱۳۸۳: ۱۳۹-۱۳۷).

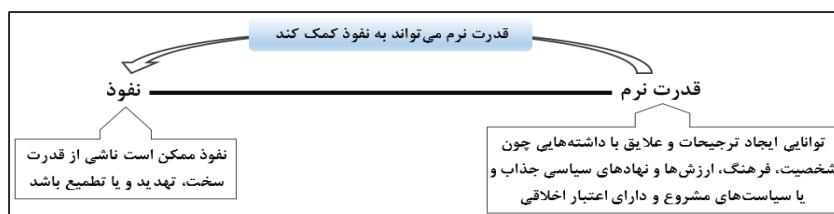
مکتب رئالیسم نگاه مادی به هستی دارد و بر آن، ماده‌باوری حاکم است. ماده‌باوری به تکوین خودبه‌خودی هستی گفته می‌شود. بر این اساس همه چیز حتی خود خدا، محصول کاوش ذهنی انسان است. این نگاه مادی به مقولات عمیق ذهنی و خارج از تصور خواندن خداوند، زمینه را برای تبیین مادی بشر و رفتارهای او (لویاتان هابز) فراهم نموده است (همان، ۱۴۹). این مکتب به لحاظ انسان‌شناسی، معتقد است چون انسان دارای سرشتی غیرعقلانی، خودپرست، لجوج و خشن است، پس اصل در این جهان بر ناامنی است و دولت‌ها باید تلاش کنند تا ناامنی را مدیریت کنند. این مکتب قدرت را تولیدکننده و نگهدارنده امنیت می‌داند. از نظر این مکتب همه جوامع به لحاظ طبیعت ناامنی که دارند سعی خواهند کرد با افزایش قدرت از آسیب‌پذیری خود بکاهند. از این نگاه و بر اساس نظریه داروین‌سوم اجتماعی که برگرفته از نظریه تنازع بقاء داروین در حوزه علوم طبیعی است، دولت‌های قوی‌تر، از امنیت بیشتری برخوردار خواهند بود. نتیجه اینکه روابط افراد و دولت‌های واجد حاکمیت

مشحون از خصومت و رقابت‌ورزی است. با مفروضه‌های فوق، وقوع جنگ، حتمی و اقدامات آرمان‌گرایانه حقوقی بسیار کم‌اثر است. از این رو، برای کاهش میزان خشونت‌ها باید دیپلمات‌ها را به ابزارهای علمی و دیپلماتیک لازم یعنی قدرت نرم مسلح کرد. بنابراین، نظریه قدرت نرم با چنین خاستگاهی با این توجیه که کارآمدی قدرت سخت همچون گذشته نیست، برجسته گردید (لکزایی و حبیبی، ۱۳۹۷: ۱۸).

قدرت نرم بر قابلیت شکل دادن به علایق دیگران تکیه دارد. قدرت نرم، توانایی تعیین اولویت‌هاست؛ به‌گونه‌ای که با دارایی‌های ناملموس مثل داشتن جذابیت‌های فرهنگی، شخصیتی، ارزش‌ها، سیاسی و نهادهای مرتبط هم‌سو باشد و یا سیاست‌هایی که مشروع به نظر رسیده و یا دارای اعتبار معنوی هستند را پدید آورد. اگر یک رهبر ارزش‌هایی را ارائه کند که دیگران خود مایل به پیروی از آن باشند، در این صورت اداره کردن آن گروه هزینه‌های کم‌تری خواهد داشت. قدرت نرم همچنین شامل توانایی جذب کردن نیز می‌شود و جذب اغلب باعث مشارکت توأم با رضایت می‌گردد. در اصطلاح رفتاری، قدرت نرم یعنی قدرت جذابیت و در اصطلاح منابع، قدرت نرم یعنی دارایی‌هایی هستند که چنین جذابیت‌هایی را تولید می‌کنند (نای، ۱۳۸۹: ۴۴-۴۳). قدرت نرم را می‌توان در قالب توانایی نیل به اهداف مورد نظر از طریق جذب آراء و نظریات افکار عمومی نیز تعریف کرد. در این نوع از قدرت، مسئله اجبار و فشار بر مردم برای جلب نظر و یا تحمیل اراده خود بر آن‌ها، نظیر آنچه در به‌کارگیری قدرت نظامی صورت می‌پذیرد، مطرح نیست، بلکه فضا و شرایط دسترسی به اطلاعات مورد نظر، به نحوی فراهم می‌شود که آن‌ها را به پذیرش نظر و افکار اجراکننده قانع می‌سازد (عیوضی و پارسا، ۱۳۹۲: ۱۰۹).

قدرت نرم، یک پدیده مورد نیاز در سیاست است. توانایی ایجاد ترجیحات و علایق معمولاً با داشته‌هایی چون شخصیت، فرهنگ، ارزش‌ها و نهادهای سیاسی جذاب و یا سیاست‌هایی است که دارای مشروعیت و اعتبار اخلاقی به نظر می‌رسند. قدرت نرم، فقط به معنای نفوذ نیست به هر حال نفوذ ممکن است ناشی از قدرت سخت، تهدید و یا تطمیع هم باشد. لذا قدرت نرم، چیزی بیش از اغوا کردن و یا توانایی به حرکت واداشتن افراد به کمک استدلال است، اگرچه این هم بخش مهمی از آن است. قدرت نرم از نوع دیگری از ارزش (در واقع از زور و پول) برای ایجاد همکاری استفاده می‌کند

و از جذابیت ارزش‌های مشترک، عدالت و مشارکت در دست‌یابی به آن ارزش‌های بهره می‌گیرد (نای، ۱۳۸۶: ۱۱۱-۱۱۰).

شکل ۱: تفاوت قدرت نرم و نفوذ

منبع: نویسندگان، ۱۴۰۱ با استتاج و جمع‌بندی از نای، ۱۳۸۶: ۱۱۰-۱۱۱

از نظر سطح تأثیرگذاری، لی جی عنوان می‌کند تأثیرگذاری قدرت نرم در دو بُعد و سه سطح قابل مطالعه است. دو بُعد تأثیرگذاری قدرت نرم عبارتند از: بُعد احساسی و شناختی، و بُعد رفتاری. در بُعد احساسی و شناختی به‌کارگیری منابع قدرت نرم سبب تغییر احساسات و برداشت‌های بازیگر یا بازیگران هدف می‌شود. در بُعد رفتاری نیز به‌کارگیری منابع قدرت نرم موجب تغییر در رفتار بازیگر یا بازیگران هدف می‌شود. سه سطح تأثیرگذاری قدرت نرم نیز عبارتند از: سطح فردی (خرد)، سطح نهادی (متوسط) و سطح دولت (کلان). در سطح فردی، منابع قدرت نرم بر افکار یا رفتار افراد تأثیر می‌گذارد، در سطح نهادی بر افکار یا رفتار گروه‌های خاصی تأثیر گذاشته و آنها را تغییر می‌دهد، و در سطح دولت نیز بر افکار یا رفتار دولتمردان کشور هدف اثر گذاشته و موجب تغییر آنان می‌شود (Ji, 2017:84، نقل در رفیعی قهساره، ۱۳۹۷: ۲۰-۲۱). جدول زیر این ابعاد و سطوح تأثیرگذاری را نشان می‌دهد.

جدول ۱: ابعاد و سطوح تأثیرگذاری قدرت نرم

سطوح/ابعاد	سطح فردی (خرد)	سطح نهادی (متوسط)	سطح دولت (کلان)
بُعد شناختی و فکری	تغییر در افکار و احساسات افراد هدف	تغییر در افکار گروه هدف	تغییر در افکار عمومی در دولت هدف
بُعد رفتاری	تغییر در رفتار افراد	تغییر در سیاست‌های نهادی و گروهی	تغییر در سیاست خارجی و سیاست‌های دولتی

منبع: رفیعی قهساره، ۱۳۹۷: ۲۰-۲۱

اما برای درکی درست از ماهیت قدرت نرم بهتر است روند تکاملی دیدگاه‌های جوزف نای به عنوان واضع این مفهوم در معنای نوین آن را بررسی کرد. نای در سال ۱۹۹۰ در مقاله‌ای با عنوان تحول طبیعت قدرت جهان، قدرت را به توانایی انجام امور و نیز کنترل دیگران برای دستیابی به اهداف و خواسته‌ها تعریف می‌کند و معتقد است که توانایی کنترل بر سایر بازیگران، وابسته به میزان منابع قدرت تحت مالکیت ماست. اما نای مسئله اساسی را تبدیل این منابع به تأثیرات موثر در جهت تغییر رفتار دیگران می‌داند و ظرفیت تبدیل قدرت بالقوه (قابل اندازه‌گیری با میزان منابع) به قدرت بالفعل (قابل اندازه‌گیری با میزان تغییر رفتار سایر بازیگران) را یکی از پیچیدگی‌های تحول قدرت می‌داند. نای با بیان دو مسئله مهم، پیچیدگی طبیعت قدرت را آشکار می‌کند. نخست اینکه اگر در گذشته تنها منابع کمی و ملموس (جمعیت، سرزمین، نیروی نظامی) به عنوان منابع قدرت شناخته می‌شدند، در عصر حاضر منابع غیرملموس (قدرت اقتصادی) نیز به آنها افزوده شده و باعث ایجاد تحول در منابع قدرت شده است. دوم، تحول در صورت قدرت است. نای در این مقاله تأکید دارد که باید میان اعمال مستقیم قدرت به روش آمرانه و اعمال قدرت غیرمستقیم یعنی قدرت به روش اقناعی تفاوت قائل شد. در روش اول از تشویق، تهدید و اجبار برای تغییر رفتار سایر بازیگران استفاده می‌شود که همان قدرت سخت شناخته می‌شود ولی در روش دوم، از جذابیت عقاید و ارزش‌ها و همچنین توانایی تعیین دستور کار سیاسی برای شکل‌دهی تمایلات و اولویت‌های دیگران و به تبع آن، تغییر رفتار آنها استفاده می‌شود که نای آن را قدرت نرم نام می‌نهد (Nye, 1990b: 177-181 نقل در صدرپور و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۰).

شکل ۲: تفاوت در قدرت سخت و نرم به عنوان دو گونه‌ی اصلی قدرت مبتنی بر دیدگاه‌های جوزف نای

منبع: نویسندگان، ۱۴۰۱

نای سپس در همان سال ۱۹۹۰ در مقاله‌ای دیگر با عنوان قدرت نرم بیان می‌دارد که اثبات قدرت تنها در گروهی منابع قدرت نیست بلکه به توانایی ایجاد تغییر رفتار سایر دولت‌ها وابسته است. وی با برشمردن تحولاتی از جمله رشد بازیگران غیردولتی و کمپانی‌های چندملیتی، تحولات عظیم در زمینه ارتباطات و حمل و نقل و همچنین گسترش فناوری و جهانی شدن تعاملات اقتصاد، به پیچیدگی

سیاست‌گذاری‌های آینده در قبال توزیع قدرت جدید اشاره می‌کند و معتقد است که توانایی قدرت‌ها با اتکا به منابع سنتی و اجبار دولت‌ها به تحقق خواست یک کشور، در حال رنگ باختن است. بر این اساس، نای قدرت نرم و یا قدرت متقاعدکنندگی را این‌گونه تعریف می‌کند: قدرت نرم یا قدرت متقاعدکنندگی، توانایی یک کشور در ایجاد شرایطی است که در آن سایر کشورها منابع و علایق خود را به صورتی تعریف و دنبال کنند تا با منابع و علایق آن کشور همخوانی داشته باشد. این مکانیسم می‌تواند از طریق جذابیت فرهنگ و ارزش‌های یک کشور برای سایرین صورت گیرد که دیگران را ترغیب به تبعیت از آن کشور کند و یا اینکه آن کشور بتواند دستورکار جهانی و هنجارهای بین‌المللی را منطبق بر خواست و هنجارهای کشور خود به پیش ببرد. در واقع طبق نظر نای، قدرت نرم زمانی اتفاق می‌افتد که یک کشور و یا دولت کاری کند تا کشورهای دیگر همان چیزی را بخواهند که او می‌خواهد. به طور کلی، قدرت در حال تبدیل شدن به امری کمتر قهرآمیز، کمتر ملموس و کمتر انتقال‌پذیر است و بنابراین، منابع جدید قدرت مانند فرهنگ، ایدئولوژی، ارزش‌ها و نهادها دارای نقش بسیار پراهمیتی شده‌اند (Nye, 1990a: 155-168 نقل در همان، ۱۷۱-۱۷۰).

جوزف نای سپس در سال ۲۰۰۲ در مقاله‌ای با عنوان قدرت سخت و قدرت نرم در عصر اطلاعات، ضمن برشمردن ویژگی‌های عصر اطلاعات و گسترش رسانه‌های جمعی و فردی برای انتقال و تبادل سریع و ارزان اطلاعات معتقد است که به دلیل تفاوت گسترده بازیگران بین‌المللی و کشورها در زمینه‌های توسعه‌ای و تکنولوژیک، همچنان ترکیبی از قدرت سخت، قدرت اقتصادی و قدرت نرم البته به میزان و درجه متفاوت وجود دارد و کشوری که در این سه جنبه از ابعاد قدرت دارای توانمندی باشد می‌تواند در مدیریت سیاست جهانی نقشی تاثیرگذار ایفا کند (Nye, 2002: 151-153 نقل در همان، ۱۷۱). در ادامه، نای در یکی از مهم‌ترین آثار خود پیرامون قدرت نرم در سال ۲۰۰۴، به صورت ساختارمند و دقیق به ابعاد مختلف این نظریه پرداخته است. وی در کتاب قدرت نرم، روشی برای موفقیت در سیاست جهانی، قدرت نرم را توانایی شکل‌دهی علایق و اولویت‌ها به وسیله دارائی‌های باارزش ولی ناملموس از قبیل شخصیت جذاب، فرهنگ، ارزش‌های سیاسی و نهادها و همچنین سیاست‌های مشروع و اخلاقی معرفی می‌کند. در این زمینه، نای روش‌ها و ابزارهایی را نیز برای بهره‌برداری بهینه از قدرت نرم مطرح می‌کند که رسانه، سرگرمی، تبادلات دانشجو و نهادسازی از آن جمله است. همچنین جوزف نای به دیپلماسی عمومی به عنوان یکی از مهم‌ترین شیوه‌های قدرت نرم

توجه بسیار دارد و برای آن سه مولفه اساسی بیان می‌کند که شامل ارتباطات روزانه با مردم، ارتباطات استراتژیک موضوعی و گسترش روابط بلندمدت با افراد کلیدی در کشورهای هدف است (Nye, 2004b: 107-118 نقل در همان، ۱۷۱).

در نهایت، جوزف نای در سال ۲۰۱۴ در مقاله‌ای با عنوان انقلاب اطلاعات و قدرت، مشخصه اصلی این عصر را که از اوایل قرن ۲۱ شروع شده و روز به روز بر گستره‌ی آن افزوده می‌شود سرعت تبادل اطلاعات و ارتباطات نمی‌داند؛ بلکه کاهش بسیار زیاد هزینه تبادل اطلاعات و ارتباطات در سراسر جهان را ویژگی بارز این عصر و باعث ایجاد تحولات گسترده در منابع قدرت و اهمیت آنها می‌داند. پس، اکنون اطلاعات و ارتباطات یکی از منابع بسیار مهم قدرت نرم در فضای بین‌المللی به حساب می‌آیند و کنترل جریان اطلاعات و مدیریت آن می‌تواند باعث تقویت قدرت شود که در نتیجه آن، ورود بازیگران جدید و غیردولتی بسیار به صحنه معادلات جهانی است (Nye, 2014) نقل در همان، ۱۷۱). باید اشاره کرد که مجدداً در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۲۱ نیز جوزف نای به ترتیب در دو مقاله با عناوین قدرت نرم، ریشه‌ها و پیشرفت سیاسی یک مفهوم و قدرت نرم، تکامل یک مفهوم، با بازگشت به نظریات قبلی خود، در مقاله نخست ریشه‌های سیاسی تکامل مفهوم قدرت نرم و در مقاله دوم نیز با اشاره به مفاهیم مرتبط با قدرت نرم قبل از طرح آن توسط خود وی در دهه ۱۹۹۰، ریشه‌ها این مفهوم را مورد بحث قرار داده است (Nye, 2017; Nye 2021). به طور کلی در خصوص ماهیت قدرت نرم باید اشاره کرد که قدرت نرم در راهبرد خود از ابزارهای سنتی سیاست خارجی هویج و چماق پرهیز کرده و در عوض با استفاده از شبکه‌ها و ایجاد و تعامل با روایت‌های گوناگون و جذاب از طریق شکل دادن به هنجارهای بین‌المللی، ایجاد ائتلاف‌ها و بهره‌گیری از منابع کلیدی که کشور را نسبت به دیگران ارزشمند جلوه می‌دهد، عمل می‌کند. به زبان ساده، قدرت سخت، راندن و قدرت نرم، جذب کردن است (Nye, 2011: 19). نای این اصطلاح را در توصیف قابلیت کشورها برای جذب و متقاعدسازی در راستای تحقق اهداف سیاست خارجی به کار برده، آن را در برابر پرداخت مالی یا اجباری قرار می‌دهد. اهمیت این قدرت در آن است که با کم‌ترین هزینه، در مقایسه با قدرت سخت می‌تواند اهداف کلیدی در عرصه بین‌الملل محقق کند. در نتیجه، دولت‌های آگاه و صاحب تجربه به این شکل از قدرت روی آورده‌اند و امیدوارند که برای تحقق اهداف سیاسی خود آن را مورد استفاده

1 - Soft power: the origins and political progress of a concept

2- Soft power: the evolution of a concept

قرار دهند. حق با آنهاست؛ بنابراین، با توجه به اهمیت قدرت نرم، چارچوب‌های مختلفی برای سنجش آن ارائه گردیده که در زیر به صورت خلاصه به آنها پرداخته شده است:

چارچوب شاخص‌های قدرت نرم ۳۰: چارچوب قدرت نرم ۳۰ سه ستون مورد نظر جوزف نای (یعنی فرهنگ، ارزش‌های سیاسی و سیاست خارجی) را به عنوان شروع و شالوده خود جای می‌دهد. این چارچوب همچنین از شاخص IFG-Monocle الهام گرفته و با استفاده از شاخص ترکیبی و مشابه از طریق درهم آمیختن داده‌های عینی و ذهنی به ارزیابی قدرت نرم می‌پردازد. شایان ذکر است که در این چارچوب، وزن شاخص‌های عینی به ذهنی ۷۰ به ۳۰ می‌باشد. یعنی ۷۰ درصد شاخص مبتنی بر داده‌های عینی و ۳۰ درصد نیز مبتنی بر داده‌های ذهنی‌اند. کشورهای مستختب در این شاخص بر اساس فرمول واحد یا معیارهای ثابتی تعیین نشده‌اند بلکه معیار انتخاب آنها این بوده که هر کشور در قالب نماینده گروهی از قدرت‌ها یعنی هر منطقه ژئوپلیتیکی باشد. در فرآیند انتخاب، کشورهای مهم OECD و کشورهای نوظهور BRIC و چند کشور کوچک‌تر که دامنه نفوذ بالایی داشته‌اند مد نظر ما بوده است. در مجموع داده‌های ۵۰ کشور جمع‌آوری و در نهایت ۳۰ کشور برتر انتخاب و منتشر می‌شود (Portland, 2019). همچنانکه اشاره شد این چارچوب از دو گروه از داده‌های عینی و ذهنی برای ارزیابی قدرت نرم کشورها استفاده می‌کند (Portland, 2019: 11).

الف) داده‌های عینی:

چارچوب مقولات مورد سنجش در داده‌های عینی بر اساس مطالعه ادبیات پژوهشی در زمینه قدرت نرم به دست آمده است. این داده‌ها شش شاخص اصلی شامل کسب و کار، فرهنگ، دیجیتال، حکومت، تعامل (مشارکت) و آموزش را شامل می‌شود. که هر کدام شامل زیرشاخص‌هایی به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول ۲: شاخص‌ها و زیرشاخص‌های عینی در چارچوب قدرت نرم ۳۰

شاخص‌ها	زیرشاخص‌ها	توضیح
کسب و کار	تعداد اختراعات ثبت شده جهانی، شاخص رقابت‌پذیری، شاخص سرمایه‌گذاری خارجی، به عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی، شاخص آزادی اقتصادی، نمره شاخص فساد،	هدف این شاخص، هدف تعیین جذابیت مدل اقتصادی یک کشور براساس رقابت‌پذیری، قابلیت

شاخص‌ها	زیر شاخص‌ها	توضیح
	نمره شاخص شفافیت، سهم بودجه تحقیق و توسعه از کل تولید ناخالص داخلی، شاخص ابداع جهانی، تعداد بنگاه‌های کوچک و متوسط مقیاس (درصد نیروی کار شاغل در بنگاه‌های کوچک و متوسط مقیاس، شاخص انجام کسب و کار بانک جهانی	ابتکار و توانایی ارتقای کسب و کار و تجارت است
فرهنگ	تعداد کل گردشگران خارجی، میانگین پول‌هایی که گردشگران خارجی در کشور خرج می‌کنند، تعداد فیلم‌های به نمایش درآمده در فستیوال‌های خارجی، تعداد کارگزاری‌های خارجی در کشور، تعداد مکان‌های ثبت شده به عنون میراث جهانی یونسکو، نمره شاخص زبانی، حضور سالیانه در جمع ۱۰۰ موزه برتر جهانی، حضور در جمع ۵ آلبوم برتر موسیقی در کشورهای خارجی، صادرات کالاهای خلاق، تعداد مدال‌های المپیک، جایگاه در رتبه‌بندی فیفا (مردان)	زمانی که فرهنگ یک کشور در جهت ارتقای ارزش‌های جهانی به گونه‌ای عمل می‌کند که سایر فرهنگ‌ها را به آن نزدیک می‌کند در واقع آن ارزش‌ها را برای دیگران جذاب ساخته است
دیجیتال	شاخص ارزش شبکه، شاخص دسترسی به شبکه، تعداد استفاده‌کنندگان از شبکه به ازای هر ۱۰۰ نفر، پهنای باند، شاخص دولت الکترونیک، شاخص مشارکت الکترونیک، تعداد دنبال‌کننده خارجی وزیر امور خارجه در فیسبوک، دنبال‌کنندگان خارجی رهبر کشور، نمره مشارکت وزیر امور خارجه برای	اتخاذ این شاخص برای درک این تحول است که کشورها تا چه اندازه فناوری را پذیرفته‌اند و چگونه و در چه سطحی توانسته‌اند با دنیای دیجیتال ارتباط برقرار کنند و دیپلماسی دیجیتالی از طریق پلات‌فورم‌های رسانه‌های اجتماعی

شاخص‌ها	زیرشاخص‌ها	توضیح
	مشارکت در فیسبوک، نمره مشارکت رهبر برای مشارکت در فیسبوک	چقدر در میان آنها نفوذ پیدا کرده است.
حکومت	شاخص توسعه انسانی، شاخص آزادی‌های داخلی، شاخص برابری جنسیتی، شاخص دمکراسی اقتصادی، شاخص اقتصاد پنهان (سهم از کل تولید ناخالص داخلی)، نرخ خودکشی، شاخص پاسخگویی بانک جهانی، میزان استفاده از مجازات اعدام، نابرابری درآمدی (ضریب جینی)، اعتماد خالص به دولت، آزادی رسانه، کارآمدی دولت (شاخص حکمرانی بانک جهانی)	زیرشاخص حکومت برای ارزیابی نهادهای دولتی، ارزش‌های سیاسی و پیامدهای مهم سیاست عمومی است این زیرشاخص‌ها به ارزیابی گستره جذابیت مدل حکومت می‌پردازد و پیامدهای مطلوب آن را برای شهروندان ارزیابی می‌کند کشوری جذاب است که دولتش در نظم و سامان است
تعامل (مشارکت)	تعداد نمایندگی‌های خارجی در کشور، تعداد سفارت‌خانه‌ها در کشور، تعداد نمایندگی‌های دائمی در سازمان‌های چندجانبه، عضویت در سازمان‌های بین‌المللی، مشارکت در تعداد موافقت‌های نامه‌های بین‌المللی زیست‌محیطی، تعداد درخواست‌های پناهندگی سیاسی به ازای هر ۱۰۰۰ نفر، تعداد نمایندگی‌های فرهنگی خارجی، تعداد کشورهایی که می‌توانند شهروندان می‌توانند بدون ویزا به آن سفر کنند	هدف این شاخص سنجش منابع دیپلماسی کشور، شناخت ردپاهای جهانی و گستره مشارکت در جامعه بین‌المللی است این شاخص در برگزیده قابلیت کشورها در تعامل با مخاطبان جهانی در ایجاد همکاری‌های و در نهایت تسهیل دستاوردهای جهانی است
آموزش	تعداد اندیشکده‌ها (سازمان‌های پژوهشی) در کشور، شاخص موفقیت در تحصیلات دانشگاهی، تعداد مقالات منتشر شده در	فارغ‌التحصیل شدن دانشجویان خارجی و بازگشت آنها به میهن،

شاخص‌ها	زیرشاخص‌ها	توضیح
	مجلات علمی دانشگاهی، تعداد دانشجویان خارجی در کشور، نرخ باسوادی، سهم بودجه آموزش از کل تولید ناخالص داخلی	اعتبار و خوش‌نامی برای کشور میزبان به بار می‌آورد قابلیت هر کشور برای جذب دانشجویان خارجی یا تسهیل تبادلات علمی و آموزش‌ها یک اهرم قوی در دیپلماسی عمومی حتی میان کشورهای با پیشینه تخاصم محسوب می‌شود هدف این شاخص، درک پدیده تحصیل و نقش کشورها در نظام‌های آموزش در سطح جهانی و جایگاه آنها در ارائه آموزش برتر می‌باشد

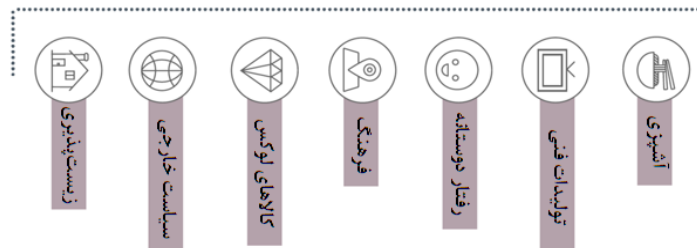
منبع: نویسندگان، ۱۴۰۱ با جمع‌بندی و تلخیص از Portland, 2019: 118-120

ب) داده‌های ذهنی:

یکی از چالش‌ها در سنجش و اندازه‌گیری قدرت نرم، ماهیت ذاتاً ذهنی آن است. بنابراین، در چارچوب شاخص قدرت ۳۰، با مرور ادبیات دانشگاهی موجود در باره قدرت نرم، سوالاتی با توجه به منابع قدرت نرم طراحی شده است. نظرسنجی‌ها داده‌هایی در باره ادراکات بین‌المللی که مردم بر

اساس آن‌ها با خارجی‌ها مواجه می‌شوند فراهم می‌آورد. موضوعات مورد بررسی در داده‌های ذهنی مشتمل بر موارد ذکر شده در شکل زیر هستند.

شاخص‌های ذهنی سنجش قدرت نرم در چارچوب قدرت نرم ۳۰

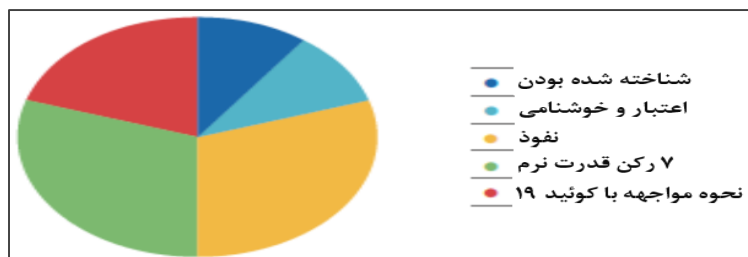

شکل ۳: شاخص‌های مورد سنجش به صورت ذهنی در چارچوب قدرت نرم ۳۰

منبع: Portland, 2019: 11

شاخص قدرت نرم جهانی: یکی دیگر از مهمترین شاخص‌هایی که قدرت نرم کشورها بر اساس آن ارزیابی و کشورها رتبه‌بندی می‌شوند شاخص قدرت نرم جهانی است که توسط موسسه براند فاینانس توسعه داده شده است و آخرین و به‌روزترین این سنجش و رتبه‌بندی نیز برای سال ۲۰۲۱ منتشر گردیده است. طبق این گزارش، قدرت نرم به عنوان توانایی یک کشور برای تأثیرگذاری بر ترجیحات و رفتارهای بازیگران مختلف در صحنه بین‌الملل (دولت‌ها، شرکت‌ها، جوامع، مردم و غیره) از طریق جاذبه یا اقتناع به جای اجبار تعریف شده است (Brand Finance, 2021: 17). از جمله مزیت‌های این مدل این است که علاوه بر برخی از شاخص‌های ثابت و پایه، متناسب با تغییر و تحولاتی که در عرصه جهانی روی می‌دهد برخی از شاخص‌های متغیر را نیز وارد مدل کرده و بر اساس آن کشورها را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. به عنوان مثال، در گزارش منتشر شده در خصوص قدرت نرم کشورها در سال ۲۰۲۱، نحوه مواجهه کشورها با کوئید ۱۹ به عنوان یکی از موضوعات کلیدی مورد تأکید و سنجش قرار گرفته است. طبق این مدل، ساختار به‌کار گرفته شده برای سنجش قدرت نرم

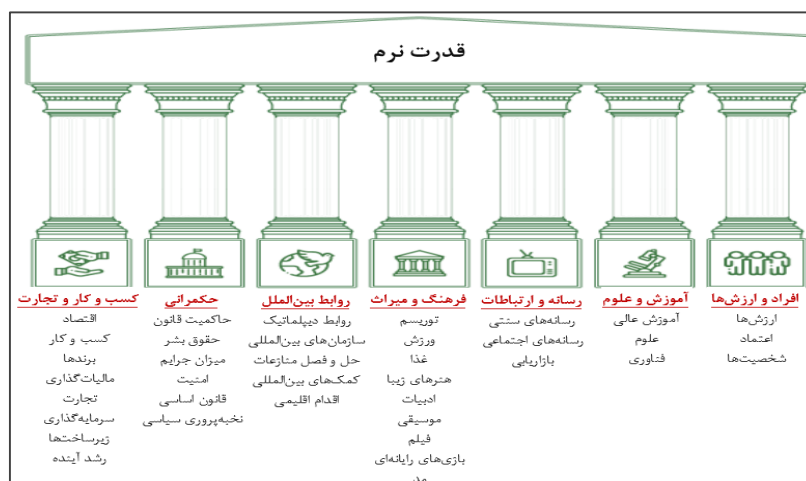
کشورها در سال ۲۰۲۱ شامل ۵ بُعد اصلی مشتمل بر شناخته شده بودن کشور، اعتبار و خوشنامی کشور، نفوذ کشور، ۷ رکن قدرت نرم (که در ادامه توضیح داده می‌شود و نحوه مواجهه با کوئید ۱۹ بوده است).

شکل ۴: ساختار شاخص قدرت نرم جهانی در سال ۲۰۲۱

منبع: نویسندگان، ۱۴۰۱ با استفاده از Brand Finance, 2021: 18

همچنانکه اشاره شد ساختار شاخص قدرت نرم جهانی در سال ۲۰۲۱ مشتمل بر ۵ بُعد اصلی که یکی از آنها ارکان ۷ گانه این ساختار است. این ارکان دارای شباهت نسبی به شاخص‌های قدرت نرم ۳۰ بوده و مشتمل بر کسب و کار و تجارت، حکمرانی، روابط بین‌الملل، فرهنگ و میراث، رسانه و ارتباطات، آموزش و علوم و افراد و ارزش‌ها می‌باشند که هر کدام از این شاخص‌ها نیز خود دارای زیر شاخص‌های متعدد هستند که در شکل زیر نشان داده شده است.

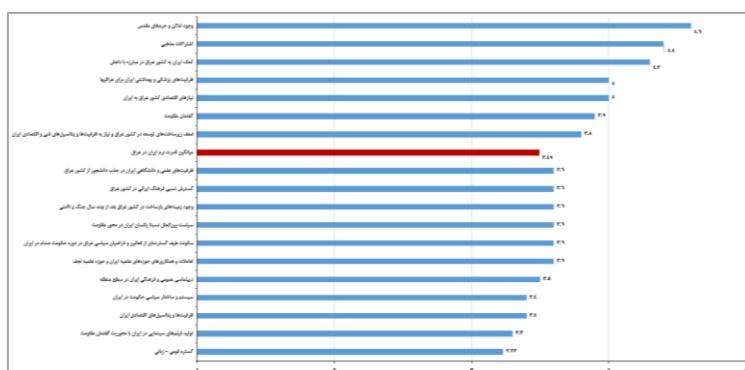
شکل ۵: هفت رکن شاخص قدرت نرم جهانی

منبع: نویسندگان، ۱۴۰۱ با استفاده از Brand Finance, 2021: 18

یافته‌ها

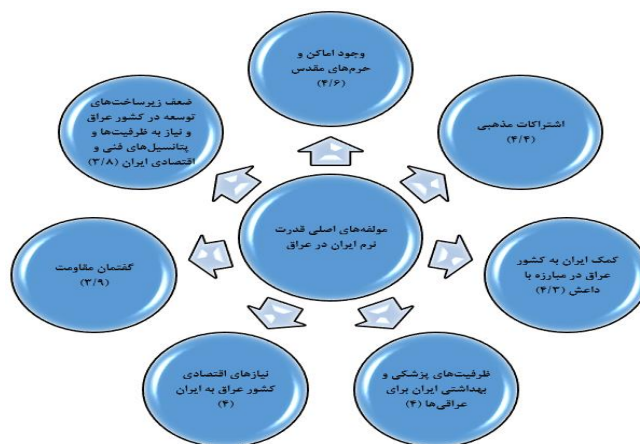
قدرت نرم ایران در کشور عراق: با توجه به چارچوب‌هایی که در خصوص قدرت نرم در بخش مبانی نظری ارائه گردید، در این مقاله قدرت نرم ایران در عراق بر اساس چند مولفه‌ی اصلی شامل اشتراکات مذهبی، گستره قومی - زبانی (وجود گروه‌های قومی کردها و یا عرب‌ها در هر دو کشور ایران و عراق)، تعاملات و همکاری‌های حوزه‌های علمیه ایران و حوزه علمیه نجف، سکونت طیف گسترده‌ای از فعالین و ناراضیان سیاسی عراق در دوره حکومت صدام در ایران، کمک ایران به کشور عراق در مبارزه با داعش، ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی ایران، گفتمان مقاومت، سیاست بین‌الملل نسبتاً یکسان ایران در محور مقاومت، وجود اماکن و حرم‌های مقدس، نیازهای اقتصادی کشور عراق به ایران، ضعف زیرساخت‌های توسعه در کشور عراق و نیاز به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های فنی و اقتصادی ایران، وجود زمینه‌های بازساخت در کشور عراق بعد از چند سال جنگ و ناامنی، گسترش نسبی فرهنگ ایرانی در کشور عراق (همچون اهمیت نوروز در بین کردهای عراق و یا اهمیت ایام تاسوعا و عاشورا، اربعین و ... در بین شیعیان عراق)، ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی ایران در جذب دانشجویان از کشور عراق، ظرفیت‌های پزشکی و بهداشتی ایران برای عراقی‌ها، سیستم و ساختار سیاسی حکومت در ایران، تولید فیلم‌های سینمایی در ایران با محوریت گفتمان مقاومت و دیپلماسی عمومی و فرهنگی ایران در سطح منطقه مورد سنجش قرار گرفت.

با توجه به سنجش مولفه‌های فوق، شکل شماره ۶ جمع‌بندی مجموع قدرت نرم ایران در عراق و مقادیر به دست آمده برای مولفه‌های آن را نشان می‌دهد.

شکل ۶: مجموع قدرت نرم ایران در عراق و مقادیر به دست آمده برای مولفه‌های آن

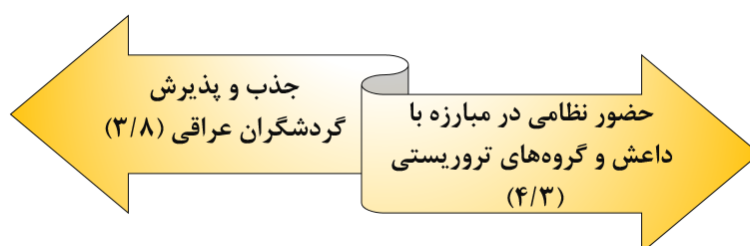
بر مبنای مقادیر به دست آمده برای مولفه‌های فوق می‌توان بیان داشت که قدرت نرم ایران در عراق در سطح متوسط به‌بالاست و بر اساس مولفه‌هایی که در زمینه قدرت نرم ایران در عراق مورد سنجش قرار گرفتند، قدرت نرم ایران در عراق بر اساس مجموعه‌ای از مولفه‌های فرهنگی، مذهبی و اقتصادی قابل تعریف است. میانگین قدرت نرم ایران در عراق ۳/۴۹ می‌باشد. با توجه به این میانگین، مولفه‌های اصلی قدرت نرم ایران در عراق به ترتیب شامل موارد زیر هستند:

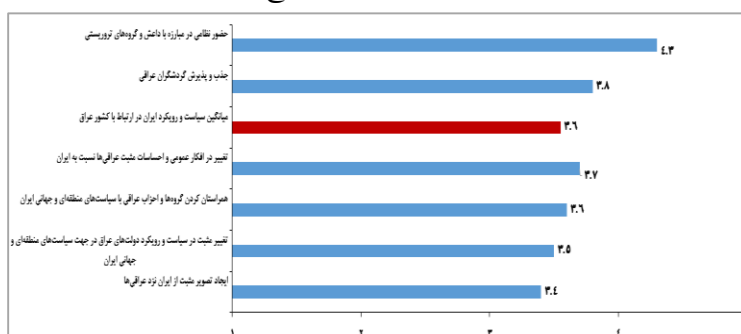
شکل ۷: مولفه‌های اصلی قدرت نرم ایران در عراق

البته تمرکز بر مولفه‌های فوق که مقادیر به دست آمده برای آنها هم بیشتر از حد متوسط می‌باشد و هم بیشتر از مقدار میانگین کل مولفه‌ها، نباید باعث نادیده گرفتن سایر مولفه‌ها شود چراکه سایر مولفه‌های قدرت نرم نیز مقادیر بیشتر از حد متوسط را به دست آورده‌اند. این مولفه‌ها به ترتیب میانگین از زیاد به کم شامل ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی ایران در جذب دانشجویان از کشور عراق، گسترش نسبی فرهنگ ایرانی در کشور عراق، وجود زمینه‌های بازسازی در کشور عراق بعد از چند سال جنگ و ناامنی، سیاست بین‌الملل نسبتاً یکسان ایران در محور مقاومت، سکونت طیف گسترده‌ای از فعالین و ناراضیان سیاسی عراق در دوره حکومت صدام در ایران، تعاملات و همکاری‌های حوزه‌های علمیه ایران و حوزه علمیه نجف، دیپلماسی عمومی و فرهنگی ایران در سطح منطقه، سیستم و ساختار سیاسی حکومت در ایران، ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی ایران و تولید فیلم‌های سینمایی در ایران با محوریت گفتمان مقاومت هستند.

در طرف دیگر، مقادیر به دست آمده در خصوص سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور عراق در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ از منظر قدرت نرم نشان می‌دهد که میانگین میزان موفقیت‌آمیز بودن سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور عراق ۳/۶ می‌باشد که بر این اساس دو مولفه حضور نظامی در مبارزه با داعش و گروه‌های تروریستی و جذب و پذیرش گردشگران عراقی، مولفه‌های اصلی موفقیت سیاست و رویکرد ایران در عراق بوده‌اند.

شکل ۸: مولفه‌های اصلی موفقیت سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور عراق از منظر قدرت نرم شایان ذکر است که سایر مولفه‌های سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور عراق از منظر مولفه‌های قدرت نرم نیز مقادیر بیشتر از حد متوسط به دست آورده‌اند. این مولفه‌های به ترتیب میانگین‌ها از زیاد به کم شامل تغییر در افکار عمومی و احساسات مثبت عراقی‌ها نسبت به ایران، همراستای کردن گروه‌ها و احزاب عراقی با سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی ایران، تغییر مثبت در سیاست و رویکرد دولت‌های عراق در جهت سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی ایران و ایجاد تصویر مثبت از ایران نزد عراقی‌ها هستند که مقادیر به دست آمده در شکل شماره ۹ جمع‌بندی شده است.

شکل ۹: مقادیر به دست آمده برای سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور عراق در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱

قدرت نرم ایران در کشور سوریه: با توجه به چارچوب‌هایی که در خصوص قدرت نرم در بخش مبانی نظری ارائه گردید، در این مقاله قدرت نرم ایران در سوریه بر اساس چند مولفه‌ی اصلی شامل اشتراکات مذهبی، گستره قومی - زبانی (وجود گروه‌های قومی کردها و یا عرب‌ها در هر دو کشور ایران و عراق)، تعاملات و همکاری‌های حوزه‌های علمیه ایران و حوزه‌های علمیه سوریه، کمک ایران به کشور سوریه در مبارزه با داعش، ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی ایران، گفت‌وگو، مقاومت، سیاست بین‌الملل نسبتاً یکسان ایران در محور مقاومت، وجود اماکن و حرم‌های مقدس، نیازهای اقتصادی کشور سوریه به ایران، ضعف زیرساخت‌های توسعه در کشور سوریه و نیاز به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های فنی و اقتصادی ایران، وجود زمینه‌های بازساخت در کشور سوریه بعد از چند سال جنگ و ناامنی، گسترش نسبی فرهنگ ایرانی در کشور سوریه (همچون اهمیت نوروز در بین کردهای سوریه و ...)، ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی ایران در جذب دانشجویان از کشور سوریه، ظرفیت‌های پزشکی و بهداشتی ایران برای سوری‌ها، سیستم و ساختار سیاسی حکومت در ایران، تولید فیلم‌های سینمایی در ایران با محوریت گفت‌وگو، مقاومت و دیپلماسی عمومی و فرهنگی ایران در سطح منطقه در سطح مورد بررسی قرار گرفت.

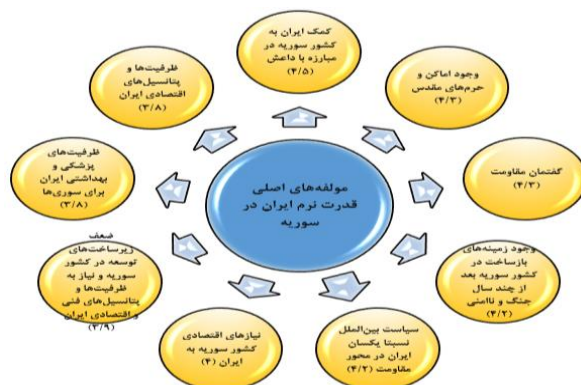
شکل شماره ۱۰ جمع‌بندی مجموع قدرت نرم ایران در سوریه و مقادیر به دست آمده برای مولفه‌های آن را نشان می‌دهد.

شکل ۱۰: مجموع قدرت نرم ایران در سوریه و مقادیر به دست آمده برای مولفه‌های آن

می‌توان نتیجه گرفت که قدرت نرم ایران در سوریه در سطح متوسط نزدیک به بالاست و بر اساس مولفه‌هایی که در زمینه قدرت نرم ایران در سوریه مورد سنجش قرار گرفتند، قدرت نرم ایران در این کشور بر اساس مجموعه‌ای از مولفه‌های فرهنگی، مذهبی و اقتصادی قابل تعریف است. میانگین قدرت

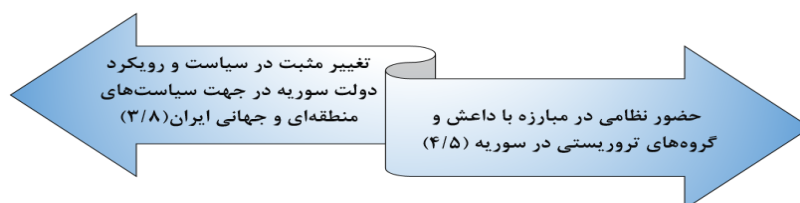
نرم ایران در سوریه ۳/۷ می‌باشد. با توجه به این میانگین، مولفه‌های اصلی قدرت نرم ایران در سوریه به ترتیب شامل موارد زیر هستند:

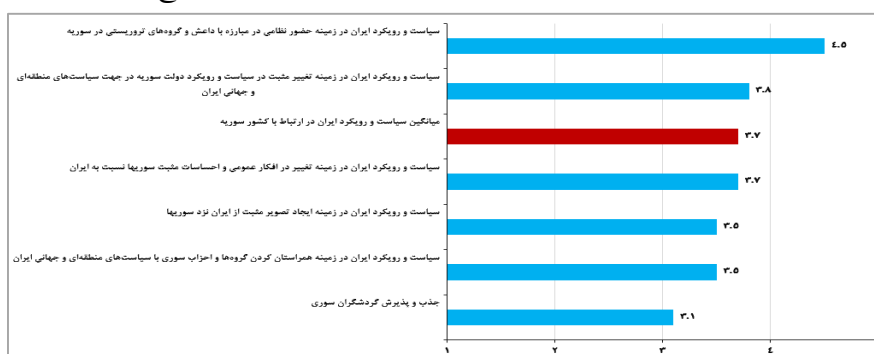
شکل ۱۱: مولفه‌های اصلی قدرت نرم ایران در سوریه

شایان ذکر است که تمرکز بر مولفه‌های فوق که مقادیر به دست آمده برای آنها هم بیشتر از حد متوسط می‌باشد و هم بیشتر از مقدار میانگین کل مولفه‌ها، نباید باعث نادیده گرفتن سایر مولفه‌ها شود چراکه سایر مولفه‌های قدرت نرم نیز مقادیر بیشتر از حد متوسط را به دست آورده‌اند. این مولفه‌ها به ترتیب میانگین از زیاد به کم شامل سیستم و ساختار سیاسی حکومت در ایران، اشتراکات مذهبی، دیپلماسی عمومی و فرهنگی ایران در سطح منطقه، ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی ایران در جذب دانشجویان از کشور سوریه، تولید فیلم‌های سینمایی در ایران با محوریت گفتمان مقاومت، گستره قومی - زبانی، گسترش نسبی فرهنگ ایرانی در کشور سوریه (همچون اهمیت نوروژ در بین کردهای سوریه و ...) و تعاملات و همکاری‌های حوزه‌های علمی ایران و حوزه‌های علمی سوریه هستند.

در طرف دیگر، مقادیر به دست آمده در خصوص سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور سوریه در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ از منظر قدرت نرم نشان می‌دهد که میانگین میزان موفقیت‌آمیز بودن سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور سوریه ۳/۷ می‌باشد که در این میان، دو مولفه حضور نظامی در مبارزه با داعش و گروه‌های تروریستی در سوریه و تغییر مثبت در سیاست و رویکرد دولت سوریه در جهت سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی ایران مولفه‌های اصلی موفقیت سیاست و رویکرد ایران در سوریه بوده‌اند.

شکل ۱۲: مولفه‌های اصلی موفقیت سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور سوریه از منظر قدرت نرم شایان ذکر است که سایر مولفه‌های سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور سوریه از منظر مولفه‌های قدرت نرم نیز مقادیر بیشتر از حد متوسط به دست آورده‌اند. این مولفه‌ها به ترتیب میانگین‌ها از زیاد به کم شامل سیاست و رویکرد ایران در زمینه تغییر در افکار عمومی و احساسات مثبت سوری‌ها نسبت به ایران، سیاست و رویکرد ایران در زمینه ایجاد تصویر مثبت از ایران نزد سوری‌ها، سیاست و رویکرد ایران در زمینه همراستای کردن گروه‌ها و احزاب سوری با سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی ایران و جذب و پذیرش گردشگران سوری که مقادیر به دست آمده در شکل شماره ۱۳ جمع‌بندی شده است.

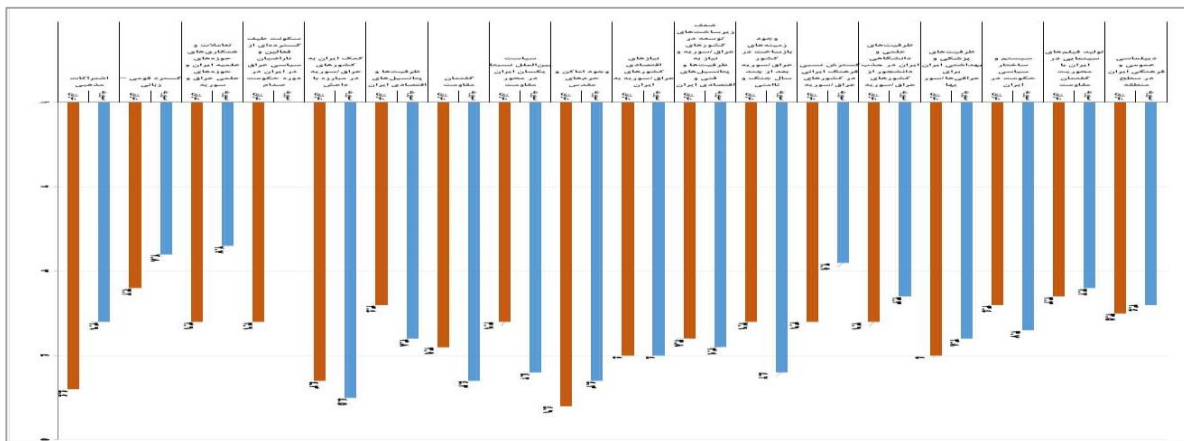

شکل ۱۳: مقادیر به دست آمده برای سیاست و رویکرد ایران در ارتباط با کشور سوریه در بازه زمانی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱

بحث و نتیجه‌گیری

مقاله حاضر به دنبال پاسخگویی به دو سوال زیر بود:

- قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در کشورهای عراق و سوریه دارای چه تفاوت‌هایی است؟
  - قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در کشورهای عراق و سوریه دارای چه تشابهاتی است؟
- به عبارت دیگر هدف اصلی این مقاله شامل شناسایی وجوه افتراقی و اشتراکی قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه بود. در اینجا به منظور پاسخ به سوال نخست، داده‌های مربوط به قدرت نرم ایران در عراق و سوریه که در قسمت یافته‌ها به آن پرداخته شد مورد مقایسه قرار می‌گیرد. شکل ۱۴ مقادیر به دست آمده برای مولفه‌های قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه را نشان می‌دهد.

شکل ۱۴: مقادیر به دست آمده برای مولفه‌های قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه

با توجه به نمودار فوق و مقادیر به دست آمده می‌توان اینگونه استنباط نمود که اشتراکات مذهبی بیشتر ایران با کشور عراق، گسترده قومی-زبانی ایران در کشور عراق در مقایسه با کشور سوریه، تعاملات و روابط بیشتر حوزه‌های علمیه ایران با حوزه علمی نجف در مقایسه با تعاملات حوزه‌های علمیه ایران با حوزه‌های علمیه سوریه، سکونت طیف گسترده‌ای از مخالفین و معارضین عراقی در ایران برای مدت چند دهه در مقایسه با صادق نبودن این موضوع در ارتباط با سوریه، تفاوت سیاست ایران در کشورهای عراق و سوریه در خصوص محور مقاومت و تمرکز بیشتر ایران بر کشور سوریه در این موضوع، وجود زمینه‌های

بیشتر برای حضور ایران در بازساخت کشور سوریه در مقایسه با عراق (با توجه به اینکه کشور سوریه دارای تعاملات و روابط کمتری با کشورهای دنیای عرب و نیز فاقد روابط سیاسی گسترده با ترکیه به‌عنوان یکی از همسایگان دارای توان اقتصادی بالاست) و گسترش بیشتر فرهنگ ایرانی در کشور عراق در مقایسه با کشور سوریه (از جمله در حوزه پیوندهای مذهب تشیع و نیز گستره فرهنگ ایرانی در بین کردهای عراقی) در زمره وجود افتراقی قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه هستند.

جدول ۳: وجوه افتراقی مولفه‌های قدرت نرم ایران در عراق و سوریه

مؤلفه‌ها	مقادیر به دست آمده برای کشور عراق	مقادیر به دست آمده برای کشور سوریه
اشتراکات مذهبی بیشتر با کشور عراق در مقایسه با کشور سوریه	4/4	3/6
گستره قومی - زبانی در کشور عراق در مقایسه با کشور سوریه	3/2	2/8
تعاملات و همکاری‌های حوزه‌های علمیه ایران و حوزه‌های علمی عراق و سوریه	3/6	2/7
سکونت طیف گسترده‌ای از فعالین و ناراضیان سیاسی عراق در دوره حکومت صدام در ایران در مقایسه با صادق نبودن این موضوع در ارتباط با سوریه	3/6	0
ظرفیت‌ها و جذابیت‌های اقتصادی بیشتر ایران برای عراق در مقایسه با کشور سوریه	3/6	4/2
گسترش بیشتر فرهنگ ایرانی در کشور عراق در مقایسه با کشور سوریه	3/6	2/9
تفاوت سیاست ایران در کشورهای عراق و سوریه در خصوص محور مقاومت و تمرکز بیشتر ایران بر کشور سوریه در این موضوع	3/6	4/2

بر این مبنای گزاره نهایی وجود افتراقی قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه را می‌بایست به صورت گزاره تجربی به شرح زیر جمع‌بندی نمود: در بازه زمانی ۲۰۱۱-۲۰۲۱، ایران در هر دو کشور عراق و سوریه دارای قدرت نرم بوده است با این حال این قدرت نرم بر حسب برخی مؤلفه‌ها در این دو کشور دارای تفاوت‌هایی بوده است. این تفاوت‌ها شامل اشتراکات مذهبی بیشتر با کشور عراق در مقایسه با کشور سوریه، گستره قومی - زبانی در کشور عراق در مقایسه با کشور سوریه، تعاملات و همکاری‌های حوزه‌های علمیه ایران و حوزه‌های علمی عراق و سوریه، سکونت طیف گسترده‌ای از

۱ - با مؤلفه وجود زمینه‌های بیشتر برای حضور ایران در بازساخت کشور سوریه در مقایسه با عراق سنجش شد.

فعالین و ناراضیان سیاسی عراق در دوره حکومت صدام در ایران در مقایسه با صادق نبودن این موضوع در ارتباط با سوریه، وجود زمینه‌های بیشتر برای حضور ایران در بازساخت کشور سوریه در مقایسه با عراق، گسترش بیشتر فرهنگ ایرانی در کشور عراق در مقایسه با کشور سوریه و تفاوت سیاست ایران در کشورهای عراق و سوریه در خصوص محور مقاومت و تمرکز بیشتر ایران بر کشور سوریه در این موضوع هستند.

شکل ۱۵: وجوه افتراقی قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه

در پاسخ به سوال دوم تحقیق، یعنی وجوه مشترک قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه با توجه به مقادیر به دست آمده برای مولفه‌های قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه که در شکل ۱۴ ارائه گردید می‌توان اینگونه استنباط نمود که مهمترین وجوه اشتراک قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه شامل کمک ایران به هر دو کشور عراق و سوریه در مبارزه با داعش، ظرفیت‌های و پتانسیل‌های اقتصادی ایران برای هر دو کشور عراق و سوریه، پذیرش گفتمان مقاومت در هر دو کشور عراق و سوریه، وجود اماکن و حرم‌های مقدس در هر دو کشور عراق و سوریه، نیازهای اقتصادی هر دو کشور عراق و سوریه به ایران، ضعیف زیرساخت‌های توسعه در هر دو کشور عراق و سوریه و نیاز به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های فنی و اقتصادی ایران، ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی ایران برای جذب دانشجویان از هر دو کشور عراق و سوریه، ظرفیت‌های پزشکی و بهداشتی ایران برای عراقی‌ها و سوری‌ها،

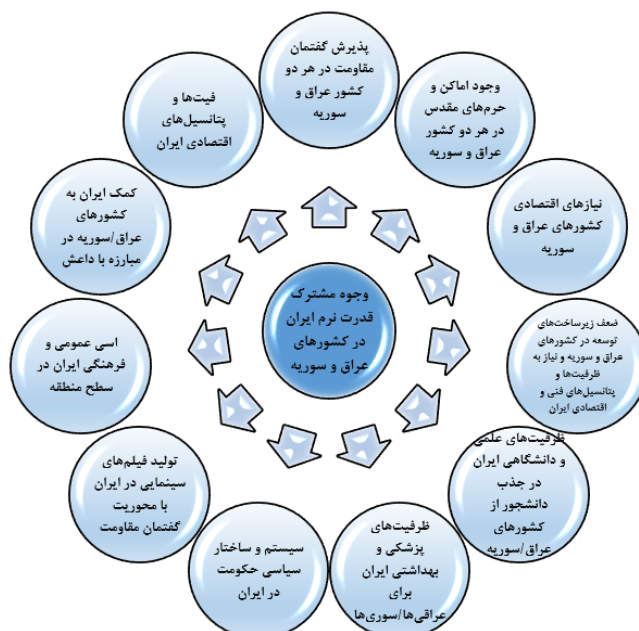
سیستم و ساختار حکومتی ایران، جذابیت تولید فیلم‌های سینمایی (در ایران) با محوریت گفتمان مقاومت برای هر دو کشور عراق و سوریه و دیپلماسی عمومی و فرهنگی ایران در سطح منطقه می‌باشند.

جدول ۴: وجوه مشترک مولفه‌های قدرت نرم ایران در عراق و سوریه

مقادیر به دست آمده برای کشور سوریه	مقادیر به دست آمده برای کشور عراق	مولفه‌ها
4/3	3/9	پذیرش گفتمان مقاومت در هر دو کشور عراق و سوریه
4/2	3/6	سیاست بین‌الملل نسبتاً یکسان ایران در ارتباط با هر دو کشور
4/3	4/6	وجود اماکن و حرم‌های مقدس در هر دو کشور عراق و سوریه
4	4	نیازهای اقتصادی کشورهای عراق و سوریه
3/9	3/8	ضعف زیرساخت‌های توسعه در کشورهای عراق و سوریه و نیاز به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های فنی و اقتصادی ایران
4/2	3/6	وجود زمینه‌های بازسازی در این کشورها بعد از چند سال جنگ و ناامنی
2/9	3/6	گسترش نسبی فرهنگ ایرانی در بخش‌های از هر دو کشور عراق و سوریه
3/3	3/6	ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی ایران در جذب دانشجویان از کشورهای عراق/سوریه
3/8	4	ظرفیت‌های پزشکی و بهداشتی ایران برای عراقی‌ها/سوری‌ها
3/7	3/4	سیستم و ساختار سیاسی حکومت در ایران
3/2	3/3	تولید فیلم‌های سینمایی در ایران با محوریت گفتمان مقاومت
3/4	3/5	دیپلماسی عمومی و فرهنگی ایران در سطح منطقه
4/5	4/3	کمک ایران به کشورهای عراق/سوریه در مبارزه با داعش
3/8	3/4	ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی ایران

بر این مبنای گزاره نهایی وجود اشتراکی قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه را می‌بایست به صورت گزاره تجربی به شرح زیر جمع‌بندی نمود: در بازه زمانی ۲۰۱۱-۲۰۲۱، ایران در هر دو کشور عراق و سوریه دارای قدرت نرم بوده و این قدرت نرم اگرچه در برخی مولفه‌ها دارای تفاوت‌هایی بوده اما در مولفه‌های زیادی نیز تشابهاتی داشته است. این تشابهات شامل پذیرش گفتمان مقاومت در هر دو

کشور عراق و سوریه، وجود اماکن و حرم‌های مقدس در هر دو کشور عراق و سوریه، نیازهای اقتصادی کشورهای عراق و سوریه، ضعف زیرساخت‌های توسعه در کشورهای عراق و سوریه و نیاز به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های فنی و اقتصادی ایران، ظرفیت‌های علمی و دانشگاهی ایران در جذب دانشجویان از کشورهای عراق/سوریه، ظرفیت‌های پزشکی و بهداشتی ایران برای عراقی‌ها/سوری‌ها، سیستم و ساختار سیاسی حکومت در ایران، تولید فیلم‌های سینمایی در ایران با محوریت گفت‌وگو، مقاومت، دیپلماسی عمومی و فرهنگی ایران در سطح منطقه، کمک ایران به کشورهای عراق/سوریه در مبارزه با داعش، ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی ایران هستند.

شکل ۱۶: وجوه مشترک قدرت نرم ایران در کشورهای عراق و سوریه

فهرست منابع

- افتخاری، اصغر (۱۳۸۳). مرزهای گفتمانی نظریه اسلامی امنیت، گذر از جامعه جاهلی به جامعه اسلامی، مطالعات راهبردی، ۷(۲۵)، ۴۲۵-۴۵۱.
- افضلی، رسول؛ ذکی، یاشار؛ دشتی، محمدحسین (۱۳۹۷). مؤلفه‌های قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران و ظرفیت‌های آن در عرصه بین‌الملل از دید کارشناسان، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۸(۲)، ۱۴۲-۱۲۱.
- رفیع، حسین؛ نیکروش، ملیحه (۱۳۹۲). دیپلماسی عمومی و قدرت نرم با تاکید بر قدرت نرم ایران در عراق، مطالعات بین‌الملل، ۶(۲۲)، ۹۹-۱۳۲.
- رفیعی قهساره، ابوذر (۱۳۹۷). الگوها و شاخص‌های سنجش و ارزیابی کارآیی قدرت نرم کشورها، دو مطالعات قدرت نرم، ۸(۱۹)، ۳۴-۹.
- عیوضی، محمدرحیم؛ پارسا، مونا (۱۳۹۲). الگوی تحلیلی قدرت نرم و سیاست بین‌الملل، علوم سیاسی، مطالعات قدرت نرم، ۳(۹)، ۹۹-۱۱۲.
- کیوان حسینی، سید اصغر؛ جمعه‌زاده، راحله (۱۳۹۲). تبیین نظری قدرت نرم بر مبنای نگرشی فرانای به کاربست منابع غیرمادی قدرت در سیاست خارجی، پژوهش سیاست نظری، ۷(۱۳)، ۱۳۹-۱۶۰.
- لک‌زایی، نجف؛ حبیبی، حمید (۱۳۹۷). انواع قدرت نرم از دیدگاه قرآن کریم، امنیت ملی، ۸(۲۸)، ۴۰-۱۱.
- ملک‌زاده، محمد (۱۳۹۴). قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران در ابعاد منطقه‌ای (مؤلفه‌ها، دستاوردها و راه کارها)، سیاست متعالیه، ۳(۱۱)، ۱۳۳-۱۵۴.
- موسوی، سیدصدرالدین (۱۳۹۳). الگوی تحلیلی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام، اندیشه سیاسی در اسلام، ۱(۱)، ۱۸۴-۱۷۹.
- ناظمی اردکانی، مهدی؛ الوندی، محمدجواد؛ امامی، احمدعلی؛ نجات‌پور، مجید (۱۳۹۲). نقش قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران در جنبش بیداری اسلامی جهان اسلام، مطالعات راهبردی بسیج، ۱۶(۶۰)، ۸۵-۱۱۳.
- نای، جوزف اس (۱۳۸۶). منافع قدرت نرم، ترجمه ناصر بلیغ، علوم سیاسی: مطالعات راهبردی بسیج، ۹(۳۶)، ۱۰۷-۱۱۶.
- نای، جوزف اس (۱۳۸۹). قدرت نرم، ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل، ترجمه سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران: دانشگاه امام صادق.

Brand Finance (2021) Global Soft Power Index 2021, at <https://brandirectory.com/globalsoftpower/download/brand-finance-global-soft-power-index-2021.pdf>

- Nye, J. (2011) Power and Foreign Policy, *Journal of Political Power*, 4 (1).
- Nye, J. (2011), the future of power, Public Affairs, New York.
- Nye, J. S. (1990a) Soft Power, *Foreign Policy*. No. 80.
- Nye, J. S. (2002) Hard and Soft Power in a Global Information Age. In Mark Leonard (Ed.), *Re-ordering the World*. London: The Foreign Policy Centre.
- Nye, J. S. (2004b) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Nye, J. S. (2014) The Information Revolution and Power, *Current History*. Vol. 113, No. 759.
- Nye, Joseph S. (2021) Soft Power: The Evolution of a Concept, *Journal of Political Power*, DOI: 10.1080/2158379X.2021.1879572;
- Portland (2019) *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power 2019*, USC Center on Public Diplomacy, at <http://softpower30.com>